

nesla možnosti neposrednega vpliva na politiko. Nove tehnologije spreminjajo tudi notranjo dinamiko parlamentarnega dogajanja. Poslanec, vsakodnevno povezan z vsemi drugimi poslanci in svetovnimi spletnimi stranmi, vnaša novo dinamiko v delovanje poslanske skupine in med njimi. Pričakovati je več nadstrankarskega povezovanja ter manj ostre ločnice med vladnimi in opozicijskimi poslanci, manj ostrih spopadov in diskvalifikacij ter več sodelovanja.

V knjigi dr. Cirila Ribičiča bodo strokovnjaki, študenti prava ter politologije, pa tudi laični bralci našli številne podatke, različna stališča, kritična razmišljanja in vrednotenja ustavnopravnih in politoloških vprašanj minulega parlamentarnega desetletja. Vse nas je navdušila tudi oblikovna oprema, ki jo je kot novost uveljavila oblikovalka Anka Štular. Simbolna je že naslovnica, ki prikazuje ribje jate in ponazarja živalski svet preživetja v kruti sedanosti, tudi preživetje poslancev v parlamentarni areni. Vsako poglavje uvaja simbolika iz živalskega sveta z domiselnimi fotografijami in pregovori: soočanje samozaverovanih petelinov (v parlamentu), ravnotežje ptic na dveh žicah s pregovorom "Kadar deli lev, je vse na eni strani" in druge; izredna je sklepna simbolika: pajkovo omrežje in virtualna elektronska mreža s kitajskim pregovorom "Vsi cvetovi prihodnosti so v semenih sedanosti".

Ideje, misli in predlogi dr. Cirila Ribičiča bodo vsekakor še naprej živeli v slovenskem parlamentu, v političnem življenju in v javnosti. Njegovo futuristično razmišljanje o virtualnem poslancu in novih možnostih informacijskih tehnologij, ki jih bo moral parlament uporabljati že leta 2004, pa bodo začele vznemirjati poslance in politike že danes. Kajti skrajni čas je, da so poslanci v svojem prizadevanju za javno blaginjo "vzemirjeni in prizadeti v svoji notranjosti: nekateri zaradi dvoma o uspehu, drugi zaradi strahu, kakšna bo sodba" - kakor jih je opozoril John Milton v svojem govoru za svobodo tiska že leta 1644.

Vinko VEGIČ

Darko Lubi

Jedrsko širjenje po hladni vojni

Fakulteta za družbene vede, Ljubljana (353 strani) ISBN 961-235-020-5

Vse od prve uporabe jedrskega orožja ob koncu druge svetovne vojne je bila problematika, povezana z vlogo tega orožja, ena od središčnih tem v proučevanju problemov varnosti, vojne in miru. Obdobje hladne vojne je zaznamovalo intenzivno tekmovanje na področju jedrskega oboroževanja, hkrati pa tudi napor za uravnavanje tovrstnega oboroževanja. Z jedrskim orožjem je povezan tudi paradoks, da je njegova uničevalna moč prispevala, da do njegove dejanske uporabe ni po Hirošimi in Nagasakiju nikoli več prišlo. Že leta 1945 je Bernard Brodie opozoril, da je iznajdba jedrskega orožja privedla do tega, da je primarna funkcija vojaške sile postalo zastraševanje in odvracanje, ne pa doseganje zmage v vojni. Številni proučevalci problemov varnosti dolgo obdobje miru, ki je sledilo drugi svetovni vojni, pripisujejo med drugim tudi obstoju jedrskega orožja. Posledice morebitne uporabe jedrskega orožja so velesile prisilile k previdnosti. Po koncu hladne vojne je problematika, povezana z jedrskim orožjem, izgubila svojo središčno vlogo v varnostno-političnem dogajanju in razpravah. Kljub umiku jedrske problematike z "dnevnega reda", pa načrti za pridobivanje statusa jedrske sile v nekaterih državah, prevsem na na Bližnjem Vzhodu in v Aziji, ostajajo sestavine razmišljanj o nacionalni varnosti.

Knjiga Darka Lubija, ki je leta 1999 izšla pri Znanstveni knjižnici FDV v Ljubljani, je izredno dragoceno in na Slovenskem do sedaj edino znanstveno delo, ki obravnava razširjenost in širjenje jedrskih oboroževalnih ambicij v svetu po koncu hladne vojne ter išče odgovor na vprašanje, kaj se bo z jedrskim širjenjem dogajalo v prihodnosti. Po koncu hladne vojne se je nevarnost spopada med državami, ki jih štejejo za imetnice jedrskega orožja, sicer zelo zmanjšala, vendar še vedno ostaja ali pa se je celo zaostрил problem nadaljnega širjenja kroga držav

imetnic tega orožja. Dejansko so za obdobje po hladni vojni značilne kontroverzne strokovne in znanstvene ocene glede jedrskega širjenja. Mogoče je zaslediti zelo pesimistične ocene, ki jedrsko širjenje uvrščajo med najbolj pereče politične in varnostne probleme, hkrati pa obstajajo tudi ocene, na osnovi katerih je mogoče pojav jedrskega širjenja obravnavati v znatno bolj optimistični luči. Raziskavo avtor utemeljuje prav na omenjeni kontroverznosti in nasproti uveljavljenemu klišeju, da se je s koncem hladne vojne problem jedrskega širjenja močno zaostрил, postavlja trditev, da je v primerjavi z obdobjem hladne vojne ostrina tega problema danes bistveno manjša in da jedrsko širjenje ni najbolj zaskrbljujoča težava mednarodne skupnosti. Pri tem kritično sooča predpostavke, ki so temelj pretirano pesimističnih pogledov na pojav jedrskega širjenja, in tiste, ki nudijo osnovo za optimizem.

Avtor se v svoji raziskavi ne omeji zgolj na deskriptivno raven obravnavanega problema, pač pa oblikuje širši teoretični okvir, s katerim opredeli temeljni pojmovni aparat ter dejavnike in procese jedrskega širjenja. Problema pojmovne opredelitve jedrskega širjenja se sicer loteva z vidika klasičnega pojmovanja jedrskega širjenja (horizontalne jedrske proliferacije), ki je nastalo v obdobju prve generacije oziroma v obdobju t.i. "vidnega" jedrskega širjenja, vendar ga dopolnjuje s sodobnim pojmovanjem jedrskega širjenja, ki se je pojavilo v 70-ih letih. Klasično pojmovanje jedrskega širjenja, ki se nanaša na izključno že izdelano in preiskušeno jedrsko orožje, je tako razširjeno še na stanja in aktivnosti, s katerimi se povečujejo možnosti za dokončno pridobitev jedrskega orožja, kot npr. obstoj namenskih (vojaških) in civilnih znanstveno raziskovalnih in proizvodnih zmogljivosti na jedrskem področju. Po avtorjevi definiciji, ki se opira na klasično kot tudi na sodobno pojmovanje, jedrsko širjenje obsega poleg obstoja (širjenja) jedrskega orožja v vidni obliki še: a) obstoj (širjenje) že izdelanega, vendar nepreizkušena jedrskega orožja ali posameznih sestavin tega orožja, ki jih je treba samo še združiti; b) obstoj (širjenje) namenske (vojaške) znanstvenoraziskovalne in proizvodne zmogljivosti, potrebne za

izdelavo jedrskega orožja, ki ni pod mednarodnim jedrskoširitvenim nadzorom; c) obstoj (širjenje) znanstvenoraziskovalne in proizvodne zmogljivosti na civilnem jedrskem področju ob nesprijemanju ali zavestnem kršenju sprejete norme o jedrskoširitvenem obnašanju; d) prisotnost (širjenje) tistih postopkov na nejedrskem področju, ki omogočajo hiter napredek za izdelavo jedrskega orožja, potem, ko se zagotovi (še) zadostna količina primerne (orožnega) cepljivega materiala.

V središče obravnave problemov jedrskega širjenja je postavljena dvojna narava tega pojava: jedrsko širjenje kot materialno-tehnični in kot politični pojav. Obravnava jedrskega širjenja z vidika njegove dvojne narave je osredotočena na dejstvo, da ko gre za jedrsko oboroževanje, zmogljivosti in namere niso isto. Materialno tehnična zmogljivost in politična volja (interes) skupaj zagotavljata tisti sinergijski učinek, ki v končni fazi lahko pripelje do dejanske osvojitve jedrskega orožja. Vrsta industrijsko razvitih držav namreč že dalj časa razpolaga z materialno-tehničnimi zmogljivostmi, ki bi omogočale izdelavo jedrskega orožja, vendar so se izdelavi tovrstnega orožja odrekle. Materialno-tehnični vidik je tako nujen, vendar ne zadosten pogoj za to, da neka država izdela jedrsko orožje.

Na dejanska prizadevanja države, da izdela jedrsko orožje, vpliva sklop spodbud, ki jih avtor v svoji teoretični obravnavi razdeli na notranjepolitične, zunanjepolitične in zunanjevarnostne.

- Notranjepolitične spodbude najbolj pogosto izhajajo iz nestabilnega političnega položaja določenega režima in pričakovanj politikov, da si bodo z demonstracijo znanstveno-tehnološke zmogljivosti na jedrskem oborožitvenem področju pridobili večjo naklonjenost domače javnosti ter da bo jedrski oborožitveni program prinesel pomembne gospodarsko-razvojne koristi (npr. pospešen razvoj sodobnih tehnologij, zaustavitvev "odliva možganov"). Med notranjepolitične spodbude se uvršča tudi tehnološki determinizem; zagovorniki teh stališč so prepričani, da tehnološko-tehnična zmogljivost izdelati jedrsko orožje nosilce političnega odločanja prisili v odločitev za izde-

lavo tega orožja. Tovrstna stališča avtor v veliki meri meri zavrača, saj se večje število razvitih držav ni odločilo za izdelavo jedrskega orožja, čeprav so bile izpolnjene tehnološko-tehnične zmogljivosti, vendar pa ne zanika v popolnosti pomena proučevanja vpliva tehnološko-tehničnih sistemov na odločanje o jedrskih vojaških zadevah. Državo pa lahko pelje v jedrsko širitveni smeri tudi birokratski determinizem, to je vpliv posameznikov iz vrst nacionalne znanstvenoraziskovalne, jedrskotehnološke in varnostno-obrambne birokracije. Gre za t.i. birokratski poriv (bureaucratic push), ko ugledni posamezniki zagovarjajo jedrsko širjenje zaradi politično-varnostnih koristi za državo, dejansko pa so motivirani s krepitevijo osebne moči in moči ter koristi organizacije, ki ji pripadajo. Kljub temu, da nekateri primeri delno potrjujejo tovrstna stališča (Indija, Francija) avtor opozarja na omejenost razlag birokratskega determinizma in na dejstvo, da je to lahko samo ena v sklopu spodbud za jedrsko širjenje.

- Zunanjepolitične spodbude za jedrsko širjenje so kot posledica želje države, da si okrepi mednarodni ugled in vpliv. Prepričanje, da je status velike sile pogojen s posedovanjem jedrskega orožja in usklajitev vojaške moči z drugimi sestavinami moči, so lahko pomembna spodbuda, da si bo država prizadevala pridobiti jedrsko orožje. Tovrstne spodbude so v doseganju praksi pripisovali predvsem Veliki Britaniji in Franciji, deloma tudi Kitajski. Posebej pa so zunanjepolitične spodbude lahko pomembne za državo, ki si prizadeva doseči status prvorazredne politične sile v regionalnem okviru. Z željo po vodilnem vplivu v regiji pogosto povezujejo predvsem indijska prizadevanja za pridobitev jedrskega orožja. Zunanjepolitično spodbudo pa lahko predstavlja tudi želja po vodilni vlogi v transnacionalnem gibanju ali povezavi držav. Tako naj bi npr. Pakistan svojo jedrskooborožitveno zmogljivost razvijal tudi z mislijo na t.i. "islamsko bombo". Pomembna zunanjepolitična spodbuda je tudi za večji vpliv v okviru zaveznitva, ki je lahko povezana tudi z nezaupanjem v jedrska zagotovila zaveznice. Primer takšnih spodbud je mogoče najti v vedenju in odnosih med jedr-

sko trojko v Natu: ZDA, Francijo in Veliko Britanijo. Med zunanjepolitične spodbude, ki pa se med hladno vojno niso izkazale kot poglavitne, je mogoče uvrstiti še: a) željo frustrirane države po pritegnitvi večje mednarodne pozornosti; b) možnost, da bi jedrsko orožje postalo sredstvo revnih in nerazvitih za doseganje bolj pravične mednarodne gospodarske ureditve in prerazdelitve moči v mednarodni skupnosti; c) država z globalnimi gospodarskimi interesi bi lahko ocenila, da ti interesi zahtevajo tudi globalno vojaško moč, podprto tudi z jedrskim orožjem.

- Zunanjevarnostne spodbude za jedrsko širjenje lahko določeno državo silijo, da bi na vojaške grožnje drugih držav odgovorila s pridobitvijo lastnega jedrskega orožja, vendar se to zgodi le redkokdaj. Na splošno vidi država v posedovanju jedrskega orožja primerno ali nujno sredstvo za zagotavljanje varnosti, kadar je izpostavljena tolikšni stopnji vojaške ogroženosti, da bodo koristi, izhajajoče iz opore na jedrsko orožje, presegle morebitna tveganja. Pojasnjevanje, kdaj bo jedrsko orožje postalo racionalna opcija zagotavljanja varnosti, avtor opira na poznavanje vsebine dosedanjega jedrskoširitvenega procesa in ugotavlja, da je za to potreben obstoj kombinacije določenih okoliščin. Takšen učinek je mogoče pripisati okoliščinam: a) ko je država soočena s sovražnikom - sosednjo državo ali oddaljeno veliko vojaško silo s sposobnostjo prenosa orožja in vojaštva na veliko razdaljo - s katerim je zapletena v globok spor iz teritorialnih, etničnih, religiozних, rasnih, ideoloških, političnih idr. vzrokov in kateri odkrito izraža do nje sovražne namene; b) ko lahko iz prej opisanih razlogov država upravičeno pričakuje močno poslabšanje svojega zunanjevarnostnega položaja; in c) ko je ob enem od prejšnjih pogojev izpolnjen vsaj še eden od naslednjih pogojev: 1) da glavni znani ali potencialni sovražnik že ima ali razvija jedrsko oborožitveno sposobnost; 2) da država, ki je soočena z znanim jedrskim sovražnikom, nima jedrske zaščite od svojega zaveznika ali da ocenjuje to zaščito kot nezanesljivo; 3) da je država na področju konvencionalne vojaške sile v primerjavi s svojim glavnim sovražnikom toliko šibkejša, da se v razmerju do njega nahaja v položaju

t.i. pigmejske države; 4) da ima država značilnosti parijske ali garnizijske države.

Teoretičnemu okviru, predstavljenem v prvem delu knjige, sledi obravnava jedrskega širjenja po hladni vojni, ki se je avtor loteva z materialno-tehničnega in političnega vidika. V prikazu materialno-tehničnega vidika jedrskega širjenja po hladni vojni so podrobno obravnavani pogoji in možnosti, ki so potrebni za razvoj jedrske zmogljivosti neke države. Avtor največ pozornosti posveča možnostim zagotoviti zadostno količino primernega cepljivega materiala, ki je za možnost jedrskega širjenja osrednjega pomena. Drugim materialno-tehničnim pogojem (zagotovitev konstrukcijskega načrta in nejedrskih sestavin za jedrsko orožje) je, izhajajoč iz dejstva, da ti pogoji za povprečno razvito državo danes ne predstavljajo večje ovire, namenjena manjša pozornost. Študija najprej podrobno analizira doslej znane teoretične možnosti za zagotovitev orožnega cepljivega materiala, nato pa današnje stanje v svetu z vidika razširjenosti reaktorske tehnologije ter obogatitvene in predelovalne (reprocesirne) industrije, zalog in razširjenosti civilnega in vojaškega cepljivega materiala v svetu ter razširjenosti jedrskega orožja in njegove fizične varnosti. Pri tem preseneča podrobno poznavanje (upoštevati moramo, da je avtor po profesiji družboslovec) tehnološko-tehničnih procesov na področju pridobivanja materialov, potrebnih za izdelavo jedrskega orožja. Pri obravnavi materialno-tehničnih vidikov jedrskega širjenja, avtor posebno pozornost posveti tudi varnosti obstoječega jedrskega materiala in orožja. Najbolj zaskrbljujoča je varnost tovrstnega materiala na tleh nekdanje Sovjetske zveze, kjer glavno slabost nadzora predstavlja človeški dejavnik, katerega zanesljivost je gospodarska, politična in moralna kriza močno omajala. Tako je varnost tega materiala na tem območju ogrožena predvsem s strani tistih, ki z njim razpolgajo. Obenem pa pomen te nevarnosti zmanjšuje dejstvo, da je bilo do leta 1995 potrjenih le nekaj primerov kraje cepljivega materiala, da po tem obdobju pogostost tovrstnih primerov upada in da ni šlo za material s takšnimi lastnostmi ali v takšnih količinah, ki bi zagotavljale resno

možnost uporabe za oborožitvene namene. Poleg tega pri poskusih tihotapienja tudi ni šlo za delo dobro organiziranih kriminalnih skupin.

Glede jedrskega širjenja po hladni vojni kot materialno-tehničnega pojava avtor ugotavlja, da danes prostorska razširjenost jedrske tehnologije in znatna istovetnost te tehnologije v civilni in vojaški rabi omogoča izdelati preprosto jedrsko orožje prve generacije vsaki državi, ki je dosegla vsaj raven znanstveno-tehnološke razvitosti ZDA iz začetka 40-ih let. Vendar je ta navidezno lahka dostopnost do jedrskega orožja omejena z več dejavniki. Namenski obrati za proizvodnjo orožnega cepljivega materiala danes poleg v državah, ki so odkrite imetnice jedrskega orožja (ZDA, Rusija, Francija, Velika Britanija in Kitajska), obstajajo še v treh državah - Izraelu, Indiji in Pakistanu - delovanje takšnih objektov v Iraku in Severni Koreji pa je bilo onemogočeno. Cepljivi material za oborožitvene potrebe je sicer mogoče zagotoviti tudi s pomočjo civilnega energetskega in raziskovalnega jedrskega programa, vendar so energijski jedrski reaktorji relativno odporni proti zlorabi zaradi svojih tehnološko-tehničnih značilnosti, ekonomskega imperativa in izpostavljenosti mednarodnemu jedrskoneširitvenemu nadzoru. Podobno velja tudi za civilne raziskovalne reaktorje. Tako civilna uporaba jedrske energije danes ni neposreden in posebej močan vir jedrskoširitvene nevarnosti.

Drugo sestavino ocene o možnostih jedrskega širjenja v svetu po hladni vojni predstavlja politični (interesni) vidik. Razpravo o političnih vidikih jedrskega širjenja po hladni vojni avtor usmerja na dve območji - Bližnji vzhod in severovzhodno Azijo - kjer lahko z jedrskoširitvenega vidika danes znanimo največ nevarnosti. Ugotavlja, da je vzroke za jedrsko širjenje, kljub njegovi globalni varnostno-politični naravi, treba iskati predvsem na regionalni ravni. Izhodišče obravnave predstavljajo politično-varnostne in strateške razmere po hladni vojni v določeni regiji, konkretna analiza možnosti jedrskega širjenja od posameznih držav pa je podana z oporo na teoretični okvir, s katerim avtor pristopa k pojavu jedrskega širjenja. Na Bližnjem vzhodu je analiza usmer-

jena na Irak in Iran, kot najbolj možne nosilke jedrskega širjenja, ter na Alžirijo, Sirijo in Libijo, katerim v večji ali manjši meri tudi pripisujejo jedrskoširitvene namene. V severovzhodni Aziji pa avtor kot poseben potencialni jedrskoširitveni problem obravnava Severno Korejo. Navedene potencialne nosilke jedrskega širjenja so obravnavane glede na njihove materialno-tehnične zmogljivosti in glede na politične dimenzije jedrskega širjenja. Pri slednjih je analiza usmerjena na součinkovanje notranjepolitičnih, zunanjepolitičnih in zunanjevarnostnih dejavnikov, ki lahko predstavljajo spodbude za jedrsko širjenje.

V sklepnih ugotovitvah avtor opozarja na kompleksnost dejavnikov, ki vplivajo na to, da je neka država lahko nosilka ene od pojavnih oblik jedrskega širjenja. Tudi danes je jedrsko širjenje posledica sinergije materialno-tehničnih in političnih dejavnikov, kar pomeni, da brez materialno-tehnične zmogljivosti, kljub še tako odločni nameri, ni mogoče izdelati jedrskega orožja, za izpolnitev materialno-tehničnih pogojev pa je potrebna zavestna (politična) odločitev. Ob upoštevanju navedenega kaže, da je danes pojav jedrskega širjenja v razviti obliki omejen na tri države: Indijo, Izrael in Pakistan, ki so si status nosilke jedrskega širjenja pridobile že v obdobju hladne vojne. Kot potencialne nosilke jedrskega širjenja pa je danes mogoče obravnavati Irak, Iran in Severno Korejo. Vendar nobene od slednjih treh držav ni mogoče nedvoumno uvrstiti med nosilke jedrskega širjenja. Poleg problemov glede materialno-tehničnih zmogljivosti (nobena od teh držav ni dokazano dosegla stopnje, potrebne za izdelavo jedrskega orožja) tudi splet političnih in varnostnih spodbud pri nobeni od teh držav v popolnosti ne upravičuje predvidevanja, da se bo država dejansko odločila za pridobitev jedrskega orožja kot opcijo, kjer bodo pozitivne posledice posedovanja jedrskega orožja prevladale nad negativnimi. Poleg tega pa je danes pomemben dejavnik, ki omejuje ambicije teh držav za pridobitev jedrskega orožja, prizadevanje mednarodne skupnosti in/ali posameznih držav, da bi to namero preprečile. V preteklosti so nekatere države (npr. Argentina, Brazilija in Južnoafriška re-

publika) jedrskoobrožitvene programe opustile iz lastnega prepričanja, nekatere države na območju nekdanje Sovjetske zveze (Kazahstan, Ukrajina in Belorusija), na ozemlju katerih se je po razpadu te države znašlo jedrsko orožje, pa so pristale na njegovo odstranitev z lastnega ozemlja.

Na osnovi navedenih spoznanj avtor postavlja sklepno ugotovitev, da je v primerjavi z obdobjem hladne vojne, danes ostrina jedrskoširitvenega problema v svetu bistveno manjša, vsekakor pa z vidika prostorske razsežnosti ni zelo zaskrbljujoča težava mednarodne skupnosti. Predvidevanja glede tega, da se bo problem jedrskega širjenja po hladni vojni zelo zaostрил, se torej niso izkazala za utemeljena. Vendar pa takšen razvoj dogodkov še ne bi smel biti vzrok za stoddostni optimizem. Kot svojo študijo zaključuje Lubi, "smo lahko v zvezi s sedanjostjo in prihodnostjo pojava jedrskega širjenja optimistični pesimisti - pesimisti še zmeraj z vidika varnostnih posledic jedrskega širjenja, če do njega pride, in optimisti z vidika današnje teže tega pojava in obetov za prihodnost".

Pričujoča knjiga predstavlja pri nas doslej malodane edino, vsekakor pa najbolj obsežno delo s področja problematike jedrskega oboroževanja. Čeprav je analiza časovno usmerjena v obdobje po koncu hladne vojne, prinaša knjiga tudi vrsto teoretičnih razmišljanj o problemih, ki jedrsko oboroževanje spremljajo od njegovih začetkov. In nenazadnje, prinaša tudi zelo obsežno bibliografijo (predvsem) tujih del s področja jedrskega oboroževanja in njegovega uravnavanja kot tudi s področja varnosti in mednarodne politike na splošno.

In za konec še razmislek, komu to knjigo priporočiti v branje. Seveda najprej vsem tistim, ki se kakorkoli ukvarjajo s proučevanjem sedanosti in z obeti za prihodnost. Predvsem tistim, ki se ukvarjajo s svetovno politiko, bodisi kot diplomati ali znanstveniki. Posebej pa seveda tistim, ki se ukvarjajo s problemi varnosti. Čeprav je "teža", ki jo je imela problematika jedrskega oboroževanja v obdobju hladne vojne, danes vsaj na globalni ravni manjša in čeprav ta problem, kot dokazuje pričujoča študija, danes ni najbolj pereč, problem jedrskooborožitvenih ambi-

cij ostaja pomemben dejavnik mednarodne varnosti. Če ne drugače, ostaja viden z vidika prizadevanj mednarodne skupnosti in/ali nekaterih držav, da bi te ambicije omejevale in preprečevale. Glede na to, da je knjiga zasnovana tako na dobrem poznavanju tehnične in tehnološke plati jedrskega oboroževanja, kot na poznavanju družbenih (političnih) in vojaških razsežnosti tega pojava, predstavlja uspešno združitev spoznanj naravoslovnih in družbenih ved. Zato bo zaradi svojih družboslovnih dimenzij koristno branje tudi za vse tiste, ki se z jedrsko problematiko ukvarjajo s tehnične plati, ni so pa povsem nezainteresirani za družbene dimenzije tega pojava.

Nenad SENIĆ

Tim Allen, Jean Seaton (ur.)

The Media of Conflict: War Reporting and Representations of Ethnic Violence
Zed Books, London 1999.

Zbornik štirinajstih besedil britanskih znanstvenikov z različnih področij prinaša nov pogled na vojno poročanje anglosaksonskih medijev. Nov predvsem zato, ker se kritično ukvarja s poročanjem zahodnih medijev v zadnjem desetletju o tako imenovanih etničnih vojnah. In prav ta izraz etnična vojna je izhodišče različnih analiz, zbranih v tej knjigi. Avtorji nam podajajo analize novinarskega dela z vojnih območij, ki so se in se še naprej dogajajo v tistih delih sveta, ki jih zahodni bralci, poslušalci in gledalci (skorajda) ne poznajo. Gre za dele sveta, ki so po njihovih merilih povsem drugačni od njihovega oziroma, kot razlagajo tudi novinarji, ki poročajo s teh območij, so primitivni, necivilizirani, ... Gre torej za vojne v Afriki, Aziji in na (nam zelo poznanem) območju nekdanje Jugoslavije. Zbornik nas med drugim opozarja, kako mediji vse prevečkrat vzroke in razloge za vojne iščejo v vrnitvi prvotnih vdanosti in sovraštev po koncu hladne vojne, poleg tega prelivanje krvi velikokrat pripisujejo skoraj samoumevni zlobni naravi posameznikov ali posameznih skupin.

Urednika zbornika Tim Allen in Jean Seaton v uvodu ugotavljata, da je večina vojn v zadnjih dveh desetletjih potekala v tistih delih sveta, "ki v globalno ekonomskem pomenu ne pomenijo veliko". Po njunem mnenju, z zornega kota opazovalcev, iz bogatih in politično stabilnih držav ni nobene skrbi za to, kaj se na takšnih območjih dogaja, kaj šele da bi tamkajšnje dogodke skušali razumeti.

Knjiga je razdeljena na dva dela. Prvi del razlaga temeljne pojme in teme, drugi del pa nam na podlagi teoretiziranja prvega dela podaja devet posameznih študij. V prvem delu je poleg spodaj bolj podrobno predstavljenih besedil zanimivo besedilo nekdanjega snemalca dokumentarnih filmov, zdaj profesorja socialne antropologije, Petra Loizosa o vizualni predstavitvi dogajanj v daljnem, neznanem svetu, analizo pa začne pri ameriški državljanski vojni, ki naj bi med drugim predstavljala začetek širjenja fotografije.

V drugem delu zbornika nam najprej Fred Halliday v članku *Manipulation and Limits: Media Coverage of the Gulf War, 1990-1991* pove že velikokrat slišano "novico", da je bila zalivska vojna medijski dogodek sam po sebi. Pri tem nam poda podatke, da je bilo v Savdski Arabiji tedaj 1.600 novinarjev z vsega sveta. Ta članek sicer ne prinaša nič novega, je pa zanimiv predvsem zaradi kritike Baudrillardove knjige iz leta 1995 *The Gulf War did not Happen*, v kateri Baudrillard naslovno tezo argumentira s tem, ko pravi, da zahodni svet vojne ni doživel kot resnični konflikt, temveč v obliki virtualne realnosti. Halliday pravi, da so bili iraški mediji pri širjenju laži še hujši od zahodnih medijev. Pri tem se sklicuje na knjigo *Al-Halila Republic of Fear*, ki je izšla dve leti pred(!) zalivsko vojno. Poleg tega se Halliday sprašuje, ali so zahodni mediji res toliko sprevrčali "resnico", da so s tem, kot meni Baudrillard, ovrgli veljavnost vojne same.

Tim Allen v prvem poglavju z naslovom *Perceiving Contemporary Wars* takoj opozori, da je razumevanje sodobnih vojnih dogajanj vse prevečkrat zavajajoče in zmedeno, hkrati pa nas to ne sme preveč preseščati. Strokovnjaki sami niso enotni glede tega, kaj se dejansko dogaja, in si tako nas-